

II. Platební bilance může býti přechodně posunuta kapitálovými investicemi, předsevzatými od tuzemců v cizině nebo cizinou v tuzemsku. Jestliže totiž země v určité době své státní, železniční a pod. obligace nebo železniční akcie a hypotekární zástavní listy »exportuje«, t. j. jestliže cizinci zakupují v zemi cenné papíry veřejné či soukromé nebo pozemky nebo poskytují v jakékoliv formě tuzemsku úvěr, tu vznikají v době, kdy se tyto transakce provádějí, v onom hospodářském obvodu, v němž tyto investice se dějí, dočasné pohledávky proti investující cizině a platební bilance země se hromadným příchodem tohoto cizího věřitelského (investičního) kapitálu, poskytovaného druhdy a v nejnovější době vždy častěji v podobě exportu potřeb válečných a železničních, strojů a pod., přechodně zlepšuje. Za to však v následujících letech musí přijaté zápůjčky býti zúrokovány a umořovány, ze zakoupených cizinou tuzemských podniků odplývají ze země výtežky a pod., t. j. platební bilance země se zvýšením pravidelného placení úroků a dividend do ciziny trvale zhoršila.

Naopak pro zemi věřitelskou její nové kapitálové investice v cizině její platební bilanci v době provádění těchto investic dočasně zhoršují (její kapitál odplývá do ciziny — arci jakožto věřitel), pro pozdější doby však se její aktivnost vzrůstem pohledávek z úroků a dividend ciziny trvale zvyšuje.

§ 50. Některé poučky z číslic mezinárodní statistiky tržební.

I. Z výsledků mezinárodní statistiky tržební budíž uvedeno alespoň:

1. Vnější obchod všech států — přes rostoucí vzájemné uzavírání se států ochrannými cly (dosud kromě Anglie) — vzrůstem obyvatelstva a jeho síly konsumpční, rozmachem velkopřemyslu a potřebou surovin, zdokonalováním komunikací i rozvojem kapitálového trhu (akcie, státní dluhopisy atd.) téměř nepřetržitě stoupá. Tak na př. vývoz Rakouska-Uherska činil počátkem 19. stol. asi 127 mil. a jeho dovoz asi 110 mil. zl., r. 1900 vývoz 971 mil. a dovoz 848 mil. zl. Až do války let 1914—18 světová tržba ustavičně stoupala. Světový dovoz i vývoz činil v miliardách korun v letech

1860	36	1868	53	1883	82	1894	80.8	1900	108.4	1910	163.8
1865	42	1879	70	1891	87	1897	90.5	1904	132.8	1912	193.7

a r. 1913 plných 202.88 miliard korun. Stoupání toto nedělo se ovšem nerušeně; na př. od let šedesátých spatřujeme tři veliké vlny, jež dosahovaly vrcholu v letech 1873, 1883 a 1891 a jejichž nejnižšími hlubinami byla léta 1877, 1886 a 1894. Číslice světového obchodu nabývají tím větší váhy, jelikož cena zboží téměř až do konce 19. století skoro vesměs neustále klesala a tudíž množství zboží, zprostředkovaného ve světovém obchodě, vzrostlo daleko větším procentem nežli jeho cena. Od té doby je pak vzrůst tržby světové co do hodnoty zároveň se stoupáním cen tím rapidnější. Jestliže se co do ceny světový obchod v letech 1860—97 více než zdvojnásobil, vzrostl v čtvrtstoletí od roku 1897 opět na více než další dvojnásobek a byl v roce 1912 skoro 5¹/₂krát větší než před půl stoletím.

Protože se zboží více oceňuje v zemi přívozní (již o náklady transportní, zejm. při plavbě námořní, a o zisky prostředkovatelské) než ve vývozní (pšenice v Kanadě se oceňuje níže než v evropských zemích importních, anglické tovary níže v Anglii než v místech, kam se vyvázejí), a protože se vůbec při importu ceny zjišťují přesněji než při exportu, tedy v celkové tržbě světa hodnota přívozu převyšuje vždy asi o 10% hodnotu vývozu, t. j. světový obchod jako celek je pasivní (v tržbě za rok 1913 na př. asi o 8¹/₂ miliardy K), ačkoli v celkové tržbě světa bylo přec jen přivezeno totéž zboží, které bylo z jiného státu vyvezeno.

2. Podíl jednotlivých států na světové tržbě se vývojem mění. Ještě roku 1876 zabírala Velká Británie 23% z celkové vnější tržby světa, před válkou však již jen necelou šestinu (r. 1913 jen 15.3%), t. j. státy evropské pevniny hledaly přímé nákupní prameny a přímá odbytiště, zbavující se anglické tržby zprostředkovatelské. Vážnými soupeři Anglie staly se zejm. Německo, jehož podíl v světové tržbě stoupl v období 1890 až 1912 z ¹/₁₀ na ¹/₈ (12.6%), nejvíce po Anglii, a Spojené Státy, které zabíraly již před válkou asi ¹/₁₀ celkové tržby světa, kdežto Francie v témž období klesla s ¹/₁₀ asi na ¹/₁₀ a dostihována byla Nizozemskem, za nímž následovala ihned Belgie. Vnější tržba Rakousko-Uherska kolísala celkem kol ¹/₃₀ světové tržby. Pět států — Velká Británie, Německo, Unie, Francie a Holandsko — zabíralo přes polovici celkové tržby světa.

3. Nejčilejší tržební styky jsou nikoliv mezi vyspělými průmyslovými státy s jedné a státy agrárními nebo koloniemi s druhé

strany, nýbrž právě mezi nejprůmyslnějšími a nejkulturnějšími státy navzájem. Tak činil r. 1913 v speciálním obchodě z celkového vývozu Rakousko-Uherska jeho vývoz do Německa 40.1%, V. Británie 9.7%, Itálie 7.8%, kdežto vývoz do Ruska činil jen 4.1%, do evropského Turecka 3.4%, do britské Indie 3.4 procenta.

Anglie vyvezla r. 1913 jen do Německa a Francie dohromady téměř tolik zboží, co do celé své Východní Indie a její indický přívoz byl jen o něco větší jejího přívozu z Francie, činil však jen $\frac{3}{5}$ britského přívozu z Německa; celkem mělo Německo obchodně-statisticky pro Anglii stejný asi význam jako Východní Indie, samo vyváželo pak rovněž polovici svého exportu do nejbližších zemí (kromě Velké Británie do Rakousko-Uherska, Ruska, Holandska, Belgie, Francie a Švýcarska).

4. Právě nejprůmyslnější a nejbohatší země jsou co do vnější tržby nikoliv aktivní, nýbrž pasivní, t. j. hodnota vývozu jest převyšována hodnotou zboží dovezeného. Z evropských států byly co do vnějšího obchodu aktivní od r. 1900 jen Rusko, Rakousko-Uhersko (do r. 1907) a státy podunajské (Rumunsko, Srbsko a Bulharsko), všechny ostatní státy byly trvale pasivní, nejvíce Velká Británie, Německo, Francie, Nizozemí, Belgie, Itálie a Švýcarsko. Francie měla v posledních 30 letech předválečných (až na jediný rok) vesměs roční schodek bilanční asi 1 miliardy fr. (r. 1913 dokonce 1633 mil.), vývoz necelých 7 miliard, dovoz přes 8 miliard fr., roční pasivum Anglie činívalo 5 miliard fr. Podobně je arci trvale pasivní Evropa jako celek, od r. 1900 zprvu asi 8 miliardami K a v roce 1913 již asi 14 miliardami K ročně. R. 1913 činil v milionech M

	dovoz	vývoz	bilance
Evropy	59.487	47.521	— 11.946
Asie	9.624	10.042	+ 418
Afriky	3.408	3.610	+ 202
Ameriky	16.343	18.910	+ 2.567
Australie	2.282	2.195	+ 87
úhrnem	91.124	82.279	

Z nejčelnějších obchodních států světa měly roku 1913 v milionech M:

	dovoz	vývoz	úhrnem	bilance
V. Britanie	15.711	10.734	26.445	— 4,977
Německo	10.770	10.096	20.866	— 674
Spojené státy	7.759	9.518	17.277	88.243 + 1,759
Francie	6.681	5.161	11.842	— 1,520
Holandsko	6.612	5.201	11.813	— 1,411
Belgie	3.786	3.163	6.949	— 623
Rusko	2.927	3.277	6.204	+ 350
Rakousko-Uhersko	3.015	2.536	5.551	— 479
Itálie	2.947	2.028	4.975	— 919
Japan	1.475	1.322	2.797	— 153

5. Doprovodem statistiky světového obchodu je do značné míry statistika světového obchodního loďstva námořního. Pro srovnání vývoje a stavu před válkou a po ní podáváme tuto tabulku o tonáži všech obchodních námořních lodí (i plachetních a parníků dřevěných) světa:

Pořadí v r. 1913		tonáže v r. 1913	% světové tonáže	pořadí v r. 1921	tonáže v r. 1921	% světové tonáže
1	Britská říše	20,700.000	45.8	1	22,040.000	36.9
3	Spojené státy am.	3,050.000	6.8	2	14,770.000	24.8
5	Francie	2,200.000	4.9	3	3,650.000	6.1
7	Japan	1,500.000	3.3	4	3,350.000	5.6
6	Itálie	1,520.000	3.4	5	2,650.000	4.5
4	Norsko	2,460.000	5.4	6	2,580.000	4.3
8	Nizozemí	1,310.000	2.9	7	2,230.000	3.8
12	Španělsko	840.000	1.9	8	1,170.000	2
9	Švédsko	1,050.000	2.3	9	1,160.000	2
13	Dánsko	760.000	1.7	10	960.000	1.6
2	Německo	5,080.000	11.2	11	720.000	1.2
14	Řecko	720.000	1.6	12	600.000	1
17	Belgie	300.000	0.7	13	550.000	0.9
16	Brasílie	330.000	0.7	14	500.000	0.9
11	Rusko	970.000	2.1	15	410.000	0.7
21	Portugalsko	120.000	0.3	16	300.000	0.5
15	Finsko	390.000	0.9	17	200.000	0.3
18	Argentina	210.000	0.5	18	170.000	0.3
22	Čína	90.000	0.2	19	160.000	0.3
20	Chile	140.000	0.3	20	110.000	0.2
10	Rakousko-Uhersko	1,010.000	2.2	21	—	—
19	Turecko	160.000	0.3	22	—	—
—	ostatní státy	260.000	0.6	—	1,220.000	2.1
úhrnem		45,170.000	100%	—	59,700.000	100%

Britská říše procentně klesla, zaujímá však dosud první místo. Absolutně i poměrně vykazují nejmohutnější přírost loďstva ob-

chodního Spojené Státy americké, největší ztrátu pak Německo (nehledíc arci k úplnému rozpuštění námořního loďstva rakousko-uherského) jednak ztrátami ve válce, jednak že mírovou smlouvou versailskou musilo největší část loďstva odstoupiti dohodě a jejím spojencům. Vedle Americké Unie získalo značně zvl. Japonsko (čílou stavbou lodí), Francie (přídělem od Německa), Itálie (přídělením největší části obchodního loďstva rakousko-uherského). Také Rusko ztratilo přes polovici svého loďstva předválečného. Jako mezi státy, změnilo se i poměrné rozdělení loďstva na jednotlivé díly světa: podíl Evropy v celkové tonáži světa klesl s 84% na 62%, podíl Ameriky stoupl z 11 na 28%, Asie ze 4 na 7%; podíly Austrálie i Afriky zůstaly jako před válkou zcela nepatrné. Horečnými stavbami Německo posunulo se do r. 1913 z 11. na 7. místo mezi mocnostmi námořními. Čítaly r. 1923

	lodí nad 100 reg. tun vůbec	parníků a motor. lodí	s celkovou tonáží v mil. tun všech lodí parníků	
V. Británie a osady	11.135	10.164	22.058	21.695
Spojené státy americ.	5416	4307	16.945	15.685
Francie	2021	1659	3.737	3.453
Japonsko	2003	2003	3.604	3.604
Itálie	1415	1043	3.034	2.881
Nizozemí	1114	1051	2.626	2.607
Německo	1843	1745	2.590	2.510
Norsko	1800	1669	2.552	2.376
Španělsko	949	779	1.260	1.199
Švédsko	1385	1164	1.208	1.136
Dánsko	780	614	997	938
ostatní státy	3646	3048	4.555	4.252

U Americké Unie včetně velkých jezer severních a Filipín. Zajímavé je také poměrné zastoupení parníků v námořním loďstvu různých států. Německo, donucené ke stavbě lodí, staví arci lodí nejmodernější a počtem svých parníků předstihlo opět již Francii a Norsko.

II. Tržební statistika Rakousko-Uherska posledních let předválečných ukazuje:

1. Tržební bilance bývalé rak.-uherské monarchie se následkem silného stoupání dovozu a poměrné stagnace vývozu stala z dřívější aktivní, jakou byla již od r. 1859 (s jedinou výjimkou let »národohospodářského rozkvětu« 1870—1874 a pak nepatrně

r. 1898), od r. 1908 rostoucí měrou pasivní. Se zušlechťovacím řízením činil v mil. K rakousko-uherský

	1903	1905	1906	1907	1908	1909	1911	1912	1913
dovoz	1936	2213	2411	2587	2467	2821	3275	3670	3509
vývoz	2236	2391	2598	2658	2889	2475	2583	2927	2988
přebytek dovozu	—	—	—	—	78	346	692	743	521
přebytek vývozu	300	178	187	71	—	—	—	—	—

Od počátku platnosti nových smluv obchodních z r. 1906 spatřujeme tedy znenáhlé stoupání pasivnosti rak.-uherské vnější tržby, dosáhnuvši maxima $\frac{3}{4}$ miliardy v r. 1912. Od r. 1902 do 1912 se dovoz téměř zdvojnásobil, kdežto vývoz stoupl jen asi o 25%, a sice stoupl vývoz tovarů a báňských produktů (asi o 50%), kdežto vývoz produktů zemědělských dokonce klesl.

2. Největší tržební styky mělo Rakousko-Uhersko s Německem, do něhož šlo r. 1913 40% rakousko-uherského vývozu a z něhož bralo 40% svého dovozu. Od r. 1880 se celkový vývoz Rakousko-Uherska do Německa o něco víc než zdvojnásobil, kdežto jeho dovoz z Německa se skoro zčtyřnásobil. V posledních 12 letech činil v mil. K rakousko-uherský

	1902	1904	1906	1907	1908	1910	1912	1913
dovoz z Německa .	659	775	923	993	1010	1164	1441	1393
vývoz do Německa	937	974	1053	1085	974	992	1141	1143
úhrnem	1596	1749	1979	2078	1984	2161	2582	2540
přebytek dovozu .	—	—	—	—	36	177	300	250
přebytek vývozu .	278	199	130	92	—	—	—	—

Vývoz monarchie do Německa kolísal tudíž stále mezi 937 až 1143 mil. K, kdežto její dovoz z Německa do r. 1912 nepřetržitě stoupal na víc než dvojnásobek a dřívější aktivnost její bilance s Německem od počátku nové obchodní smlouvy s Německem a Švýcarskem, kdy monarchie v klamně naději na velké agrární exporty obětovala celní ochranu vlastního průmyslu, se zvrátila v rostoucí pasivnost. Od r. 1907 bylo dle německé statistiky Rakousko-Uhersko po Velké Británii největším odběratelem Německa, kdežto v německém přívozu následovalo teprve na čtvrtém místě po Spojených státech, Rusku a Velké Británii. Činil r. 1913 v mil. M:

německý vývoz do	německý dovoz z
V. Británie	Amer. Unie
Rakousko-Uherska	Ruska
Ruska	Anglie
Francie	Rakousko-Uherska
1438	1700
11048	1400
880	870
780	827

Po Německu byly exportními zeměmi Rakousko-Uherska zvl. Velká Británie a Itálie; do těchto tří zemí šlo 57.6% celkového vývozu monarchie, kdežto do Ruska a do Francie vyvážela dohromady méně než do jediné Itálie a šestkrát méně než do jediného Německa, i do Švýcar vyvážela více než do velikého Ruska a do Německa přes desetkrát více. Také »přirozené« vývozní trhy rakousko-uherské, země balkánské, měly ve vývozu bývalé monarchie podíl velmi podřízený, kdežto její obchod se zámořím byl. nezávažný ve vývozu a stoupající v dovozu. Bez zušlechťovacího řízení činil r. 1913 v mil. K rak.-uherský

	přívoz	vývoz	úhrnem	bilance
s Německem	1366	1110	2476	— 256
V. Británií	217	270	487	+ 53
Spoj. Státy	323	70	393	— 253
Ruskem	202	102	394	— 100
Itálií	169	216	386	+ 47
Francií	113	80	193	— 28
Švýcarskem	78	111	289	+ 15
Brit. Indii	233	95	283	— 138

3. Co druhů zboží v rak.-uherské zahraniční tržbě byla říše

úplně odkázána na přívoz poživatin a surovin i pomocných látek pro průmysl, jichž u nás pro klimatické poměry pěstovati nelze (kávy, rýže, čaje, koření, jižního ovoce, lepších druhů tabáku, ryb — bavlny, juty, barviv, gumy, kaučuku);

u jiných potravin a poživatin i surovin a pomocných látek průmyslových musila hraditi přívozem alespoň s chodem k tuzemské výroby naproti domácí spotřebě (pšenice, žito, oves, víno — vlna, len, konopí, kůže, kovy, zvl. měď, kamenné uhlí, semena);

konečně dovážela i průmyslové výrobky, vyráběné a dodávané cizinou buď výhradně nebo v lepší jakosti nebo levnější (stroje, chemické produkty, příze a textilní látky, zvl. hedvábí, knihy, umělecké a přepychové předměty).

Přívozními zeměmi pro potraviny a suroviny byly pro Rakousko-Uhersko především zámoří, Itálie, Balkán a Rusko, pro tovary zvl. Německo, Anglie, Švýcary a Francie.

V exportu rak.-uherském nejčelnější místo zaujímaly výrobky zemědělské a zemědělskoprámyslové i hornické: dříví, ječmen a slad, dobytek tažný a jatečný, vejce a drůbež, ovoce,

hnědé uhlí a nerosty; z průmyslových výrobků cukr, zboží železné, kožené a textilní (zvl. vlněné a lněné výrobky), šaty a prádlo, papír, sklo.*) Průmyslových výrobků dovezlo Rakousko-Uhersko r. 1913 za necelých 1500 mil. předválečných korun (z toho přes 60% z Německa, přes 23% z evropského západu a severu, jen 2% z evropského východu a zbytek ze zámorí) a vyvezlo jich za více než 2000 mil. K, z nichž šlo do Německa pouze 22%, 38% na evropský západ a sever, 25% na evropský východ a zbytek do zámorí.

III. Čsl. republika, obsahující nejprůmyslovější země bývalé monarchie, vykazuje všechny uvedené její znaky v míře ještě zesílené. Jsme ještě větší měrou nesoběstační, v rámci svého státu nikdy soběstační býti nemůžeme, potřebujeme každoročně miliardových importů, jež musíme nutně zaplatiti opět miliardovými exporty a za další miliardy musíme ještě exportovati zboží, abychom zaplatili jiné pasivní složky naší bilance platební, zejm. naše dluhy do ciziny, protože jiných aktivních položek nemáme. Nevyrábíme nehledě k produktům jiných pásem podnebních ani dosti chlebovin, zvl. pšenice (stačíme jimi jen asi na $\frac{3}{4}$ své spotřeby), ani dosti dobytka vepřového a skopového, ani tuků a koží, ani vlny a lnu, skoro vůbec nevyrábíme hedvábí ani konopí, některých kovů nemáme vůbec nebo jen pořádku (cín, měď, nikl, zinku) — 90% kvanta našeho dovozu pozůstává ze zboží, jež vůbec nevyrábíme nebo jen nedostatečně, a jen zbytek ze zboží, jež bychom snad mohli vyráběti sami. Naproti tomu větší

*) Vzájemný obchod Rakouska s Uhrami stoupl v l. 1903 až 1913 z 1848 na 2863 mil. a stal se od r. 1905 do války pro Rakousko aktivním. Činil v mil. K (kromě drahokovů a mincí)

	vývoz Rakouska do Uher	dovoz Rakouska z Uher	úhrnem	bilance
1903	904	944	1848	— 41
1910	1397	1294	2691	+ 102
1913	1483	1380	2863	+ 103

Dovoz z Uher stoupl v 11 letech předválečných o 46,2%, vývoz do Uher o plných 62,2%. Dovoz rakouský r. 1913 z Uher: dříví, sladu, luštěnin, mouky a moučných výrobků i rýže za 507 mil., dobytka téměř za 300 mil., zvířecích produktů za 50 mil., bavlněné příze a zboží za 32 mil., koží a koženého zboží za 28 mil. korun; zato vyvezeno do Uher bavlny, bavlněné příze a zboží za 257 mil., vlny, příze a zboží za 140 mil., konfekčního zboží za 113 mil., koží a koženého zboží za 115 mil., železa a železného zboží za 97 mil. korun.

polovice kvanta našeho rozhodujícího vývozu (bez uhlí) pozůstává z průmyslových výrobků, v hodnotě pak alespoň 80%, pro které musíme si odbyt za hranicemi pracně shledávat i a v soutěži s jinými státy udržovati, zhusta jde tu jen o zboží nižší kvality, pro něž jsou za levné jeho ceny vhodným odbytištěm jen země nižších nároků spotřebních (zvláště východ a jihovýchod evropský).

V dosavadní tržební statistice čsl. republiky lze vytknouti prozatím všeobecně tyto momenty:

Naše tržební bilance byla doposud stále aktivní. Činil v miliardách Kč

	dovoz	vývoz	úhrn tržby zahraniční	přebytek vývozu
1920	23.4	27.6	50.0	+ 4.2
1923	10.1	12.4	22.5	+ 2.3

Silný pokles hodnoty našeho zahraničního obchodu ve čtyřech letech na méně než polovici byl způsoben jednak poklesem světových cen zboží a zvl. daleko silnějším poklesem cen našich, (který byl opět důsledkem rychlého vzestupu kursu čsl. koruny), jednak přechodem od metody odhadové ku přesnější metodě deklarační při oceňování hodnoty zboží. Ovšem z části poklesl i ve skutečnosti náš vývoz za hranice, zvl. vývoz tovarů vlastního průmyslu (nepotravinářského). Z celkové hodnoty našeho vývozu připadá dle dat Hotovcových v procentech na

	1920	1921	1922	1923
suroviny	10.74	14.30	19.12	23.58
polotovary	10.94	10.35	17.02	17.48
tovary vůbec	78.32	75.35	63.86	58.94
z toho potravinové	19.24	15.08	8.32	16.30
vlastní průmyslové	59.08	60.27	55.54	42.64

Vývoz surovin a polotovarů, kterým vlastně posilujeme cizozemský průmysl na úkor svého domácího, stoupl tedy z 21.7% na 41.06% celkového vývozu, tedy se téměř zdvojnásobil, kdežto vývoz tovarů klesl as ze 7 na 5 devítin a v něm opět silněji klesl vývoz vlastních tovarů průmyslových, kdežto vývoz potravinových přirozeně kolísá podle nahodilé sklízně surovin.

Z potravinového exportu průmyslového připadá přes 90% na cukr, jehož export činil pořadem let 1920 až 1924 3.4, 3.75, 1.4 a 1.88 miliard korun, dle množství pak v l. 1921—1924 pořadem 4.6, 3.2 a 5.2 mil. q.

Hlavním činitelem aktiva naší obchodní bilance byl v roce 1921 vývoz tovarů průmyslových, v r. 1923 opět dříví, uhlí a cukr (34% hodnoty celého vývozu, r. 1921 pouze 24%). Aktivum vlastního (nepotravinářského) průmyslu činilo v roce 1921 5400 mil. Kč, r. 1923 pouze 1200 mil. Kč.

Tržební bilance našeho zemědělství je značně pasivní (r. 1923 pasivum 320 mil. Kč) a postupem doby se ještě zhoršuje, zvl. v produktech živočišných. Aktivum vykazují zde pouze ječmen (v r. 1923 218 mil. Kč), slad (122 mil. Kč), oves (19 mil.) a luštěniny (14 mil.), ostatní obilí, mouka a rýže je pasivní obnosem téměř 700 mil. Kč; pasivum vykazuje také ovoce, zelenina a semena (70 mil.), kdežto vývoz chmele činil 146 mil. Kč. U dobytka, živočišných produktů a tuků vývoz klesá, dovoz povážlivě stoupá (pořadem let 1921—1923 vývoz 572, 218, 113 mil. Kč, dovoz 1431, 1588 a 1702 mil. Kč). Také vývoz našeho uhlí, hnědého i černého, vykazuje tendenci sestupnou. Hlavní konsument našeho hnědého uhlí, Německo, jež ho před válkou odebíralo ročně asi 70 mil. K, skoro třetinu naší celé předválečné produkce, počalo s intenzivním vlastním dolováním v jižním Německu a vývoz našeho hnědého uhlí klesl v letech 1921—1923 s 27.2 na 20.5 a 13.3 mil. q; podobně silně klesl vývoz našeho kameného uhlí do Rakouska, jež bývalo dříve jeho hlavním odběratelem.

Pokud nyní jde o hlavní směry našeho zahraničního obchodu, zvláště vývozu, rozlišují se jednak státy nástupnické, z bývalého Rakousko-Uherska vzniklé či silně zvětšené (Rakousko, Polsko, Maďarsko i Jugoslavie), státy západoevropské, severní Amerika a Kanada, Rusko a další státy východní. Kdežto dříve jednotné celní území rakousko-uherské spotřebovalo na 80% vývozu českých zemí, hlásána v první době po převratu nutnost přeorientace našeho vývozu na západ v náhradu za trhy v střední a jihovýchodní Evropě a v tom zejm. i emancipace od reexportního trhu vídeňského. Vskutku poměrný podíl nástupnických států v zahraničním obchodě čsl. republiky klesá; náš dovoz z nich zůstává sice dosud celkem stálý, zato jejich účast v našem vývozu, zvl. co do výrobků vlastního průmyslu nepotravinářského, trvale a rychle klesá (činilť náš vývoz do států nástupnických v l. 1920—1923 pořadem 56.79%, 41.29%, 37.25%). Náš export do Ruska činil dosud vždy jen asi ½% našeho vývozu, zato stoupá poměrný podíl západních států na našem vývozu (činil v r. 1921

32.58%, r. 1922 40.47% celkového exportu), avšak tyto státy průmyslové mají především zájem o naše suroviny a částečně i polotovary, jen výjimkou o tovary (na př. do Velké Británie vyvážíme hlavně cukr, dříví a ovoce). Značně vzrostl náš vývoz do Německa, zvl. vývoz uhlí a železa, v roce 1923 následkem t. zv. rurské konjunktury (obsazení Poruří, nejprůmyslovějšího obvodu Německa, Francií pro zajištění válečných reparací). Vůbec je dosud přímý export, t. j. prováděný našimi příslušníky z tuzemska, dosud jen v slibných počátcích (některé poválečné případy přímého exportu měly ráz konjunkturální a skončily nešťastně), zato je veliký export nepřímý, prováděný hlavně Hamburkem, Vídní a Londýnem — povážlivý, protože cizozemec vždy raději podporuje export průmyslu státu vlastního než cizího, avšak nepostrádatelný, pokud nemáme vlastních obchodních styků a známostí zahraničních, obchodnické rutiny atd.

Pokud se týče d o v o z u, převažuje okrouhle 45% náš import ze států západních — zejm. podíl Německa v hodnotě našeho dovozu stoupl v l. 1921—1923 z 26.13% na 40.8% a daleko největší jeho část sestává z výrobků průmyslových, soutěžících s naším vlastním průmyslem —, ze států nástupnických přivážíme něco přes pětinu celkového importu, velmi značný je dovoz surovin i potravin ze zámoří, zvl. ze Severní Ameriky a Kanady (r. 1922 22.34%).

§ 51. Politika koloniální.

I. Kolonisační rozumíme v obchodní politice usazení se národa nebo jeho částí mimo jeho původní sídla, pokud mezi novými sídly a zemí mateřskou trvá spojitost právní a hospodářská. Záměrné založení nových sídel v domácím, vnitřním obvodu kolonisujícího národa, jako tvoření nových selských usedlostí na rozparcelované půdě latifundií nebo na plochách nově v kulturu vzatých, zoveme vnitřní kolonisační, která se posuzuje se zcela jiných hledisek národohospodářských i politických. Zhusta se k pojmu kolonisační vyhledává, aby osídleny byly obvody odlehlé, dosud neosazené nebo necivilisované, nebo alespoň aby přičleněny byly k mateřské zemi obvody kulturně níže stojící (nebylo na př. kolonisační zabrání Alsaska-Lotrinska Německem po válce z r. 1871, ani usazování sedláků selskou bankou na evropské půdě v Rusku, ale již na př. současné osidlování Sibíře).